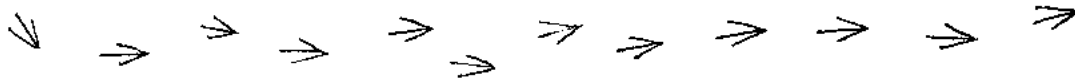

Martin Vopěnka

O DUŠI A DÍVCE

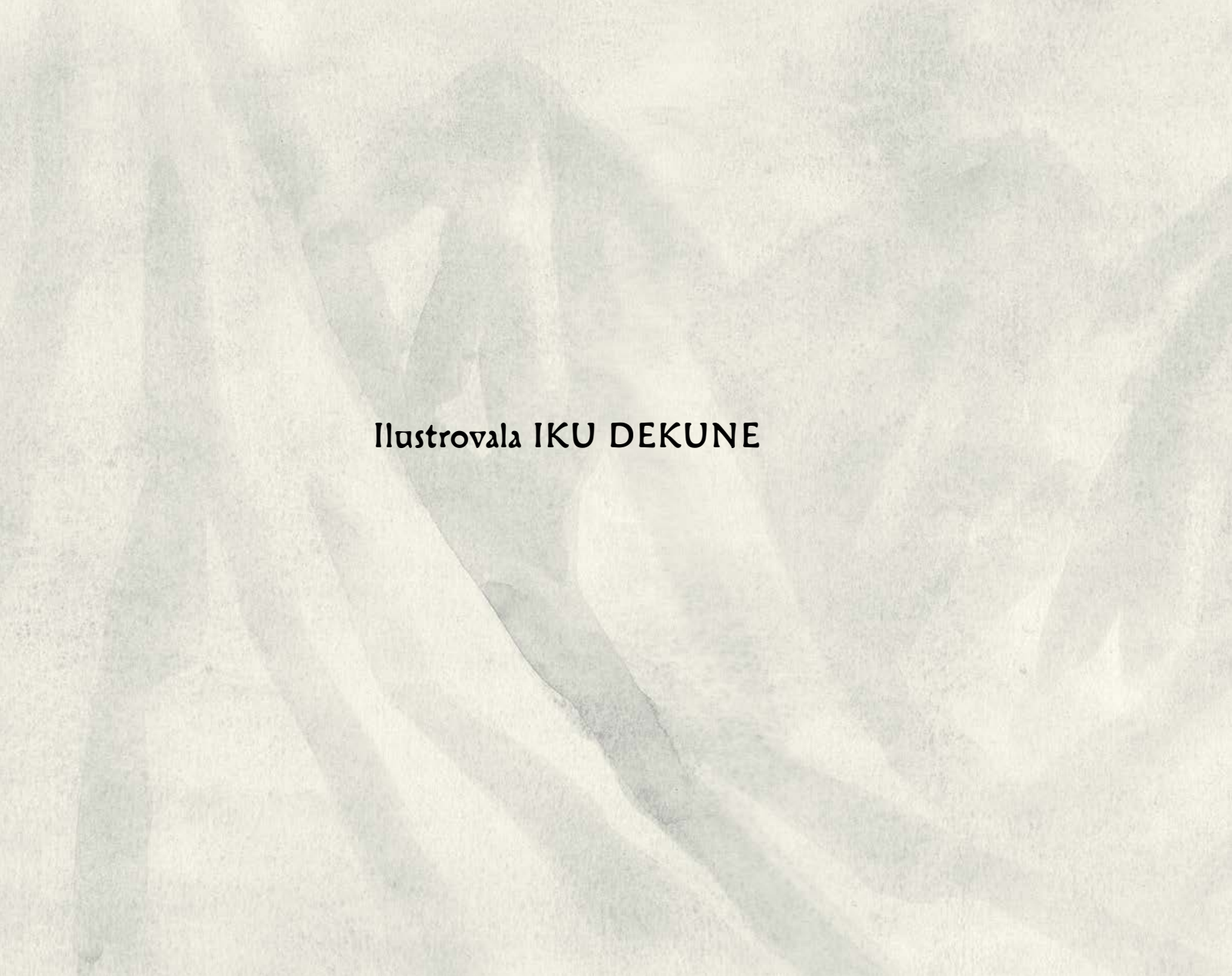
Pohádky z hor

Ilustrovala IKU DEKUNE / Mladá fronta

Martin Vopěnka
O DUŠI A DÍVCE

Ilustrovala IKU DEKUNE

Martin Vopěnka

**O DUŠI
A DÍVCE**

Pohádky z hor

Mladá fronta

Sestra Smrt

Dny se prodlužovaly, slunečního svitu přibývalo. Dole pod pásem lesů vykvetly kočičky a jehnědy. Avšak Větrné hory dosud svíral mráz.

V ten čas, v jeden z posledních únorových dní, se do hor vypravila Smrt, aby vysvobodila trpící zvířata z jejich pozemských údělů. Ještě ani nezačalo svítat, když se Smrt vydala na cestu k vrcholům. Nespěchala, plula v lesním šeru, tvář vyrovnanou, rty sevřené. Oděna byla v průsvitném rouchu ztrácejícím se k západu, východu, severu i jihu, avšak před sebe vrhala temný stín. Tak se stávalo, že kdo se před ní skrýval nebo kdo jí naopak běžel v ústrety, viděl mnohdy jen tmou, zatímco kdo ji v klidu očekával, mohl skrze ni nahlédnout do věčnosti. Neboť smrt a věčnost jsou sestry. Přijde-li někam smrt, můžete si být jisti, že opodál stojí i věčnost. Jindy přicházejí v opačném pořadí nebo i současně. Mnohému domýšlivci se z nich rozklepou kolena, mnohé, co chtělo být navždy, se před jejich zrakem promění v dým.

Smrt se nyní zastavila – vycítila první dnešní práci. V odlehlé strži tu měla doupeř mladá medvědice. Před několika měsíci porodila tři bezbranná medvíďata – ne větší než dlaň. Dvě prospívala a měla se k světu, zatímco nejmenší jen živořilo. Medvědici mléko nestačilo pro všechny. Rozdíl mezi medvíďaty se zvětšoval. Podle neúprosných zákonů horské přírody bylo nezuživé medvíďe odsouzeno k záhubě. I kdyby přežilo první měsíce, sotva by se dožilo dospělosti. Jeho život by byl jedno velké utrpení. A tak ho medvědice vyhodila před doupeř

na zmrzlý sních. Tady je našla Smrt – ještě dýchající, avšak se zpomaleným tepem, nepřírozně zkroucené. Nebohý uzlíček kůže a kostí. Co ty ses mohlo dovědět o životě? pomyslela si Smrt. Nic, vůbec nic. Tím méně můžeš pochopit mne. Uchopila medvídka do ledových dlaní. Když se jeho srdíčko zastavilo, Smrt nahlédla do doupěte, ale nenalezla nic, co by ji zaujalo. Rychle se vydala na cestu, aby byla nahoře dřív, než se rozední.

A už tady byla další povinnost. Myška, která na útěku před dravým ptákem spadla do potoka, sebou škubala v posledních záchvěvech. Přestože se namočila jen zadními nohama a kouskem těla, voda na ní zmrzla, nožičky ochrnuly a už jí nebylo pomoci. „Myško, milá myško,“ vzdychla Smrt a přivinula myšku k sobě. „Kolik ztřeštěností jsi v životě natropila, kolik zmatků. Pelášila jsi z díry do díry, popleteně jsi kličkovala před nepřitelem. Rodila jsi myšátka vrh za vrhem, jako bys svým potomstvem chtěla zaplavit celý svět. Teď jsi na svou ztřeštěnost doplatila, ale nemusíš ničeho litovat. Přišel čas zaslouženého odpočinku. Uvolni se. Tak.“

Smrt nechala bezvládné myší tělo a rychle se vzdalovala proti proudu potoka. Led neustále sílil a zabíral již více než polovinu vodní hladiny. Noc byla skoro jasná, teplota se teď k ránu ustálila hluboko pod bodem mrazu. Smrt zálibně sledovala postupující led. Brzy přikryje celý potok a zastaví jeho proud, napadlo ji. Je trochu jako já.

Zanedlouho les ustoupil a Smrti se otevřel pohled na přízračné skalní štíty tyčící se do blednoucí tmy. Zůstala stát v němém úžasu. Dlouho se však z toho pohledu těšit nemohla. Pod více než metrovou vrstvou sněhu tu chtělo umřít velké množství broučků, kteří k přežívání nezalezli dost hluboko do země. Smrt jejich životy sfoukla bez většího zájmu. Jejich

těla se beztak zdála být na kost zmrzlá, takže by málokdo postřehl jakoukoliv změnu. Ta vyjde najevo vždy až na jaře: přeživší jako zázrakem oživnou, zemřelí se začnou rozpadat.

Také při cestě kosodřevinou čekalo Smrt dost práce. Samý hmyz: brouci, motýli, mouchy a pavouci, a nakonec jedna ještěrka s utrženým ocáskem. V závětří pod svahem kosodřevina nečekaně ustoupila několika posledním stromům. Mezi spodními větvemi jednoho z nich se krčil kolouch – nedospělý srnec. Třásl se po celém těle, a když uviděl přicházet Smrt, hrůzou se mu podlomily nohy. Jak jen se mohl ztratit mámě, která až dosud bděla nad každým jeho krokem? Jak jen mohl zabloudit do těchto nehostinných výšek?

Smrt ho chtěla pohladit, utěšit ho. Avšak on uskočil, ztěžka popoběhl hlubokým sněhem. Pořád ještě věřil, že to tak maminka nemůže nechat, že ho najde a odvede dolů.

„Zbytečně se trápíš,“ šeptla za ním sotva slyšitelně Smrt. „Ale když myslíš, jdi. Víím, že tvé srdíčko je sevřené steskem po mámě. Když se ti včera poprvé zdálo, že ses jí ztratil, neměl jsi zmatkovat. Kdybys zůstal na místě, našla by tě. Ty jsi však zamířil opačným směrem, a to pro tebe bylo osudné. Teď už půjdeš vstříc jen dalšímu utrpení. A zítra touto dobou se se mnou opět shledáš. Budeš ležet na sněhu – nechápající a něžný, jako umějí být jen děti. Budeš si o mně myslet, že jsem máma, že ses s ní konečně shledal. Nebudu ti tu domněnku brát.“

Poslední hvězda se ztratila z oblohy, na východě začalo svítat. Narůžovělé paprsky ozářily nejprve nejvyšší vrcholy. Smrt se zadívala tím směrem; měla tam ostatně namířeno. V krátkém zadumání přeskočila další pás kosodřeviny. Však se zítra vrátí a dokoná, co dnes opomenula. Mrazivé počasí mělo během těchto dnů vrcholit. Zima chtěla nejprve vystupňovat svůj nápor a potom všechny překvapit novými přívaly sněhu. Teprve v dubnu začne tát.

Bezkrvný kotouč slunce se vyhoupl nad obzor a blyštivé srázy se vyloupily do nového dne neskutečně čisté, znovuzrozené. Smrt v duchu zajásala a oddala se tichému snění. Nyní si to

mohla dovolit: práce bylo méně. Kdo se dožil tohoto okamžiku, měl velkou naději přečkat zase jeden celý den – přinejmenším do doby, než se vlády ujme smrtící noc – zimní noc v horách.

Slunce se rychle zbarvovalo do žluta a stoupalo po obloze vzhůru. Smrt zatoužila pohlédnout na svět z výšky, a co nejrychleji se vydala k vrcholu. Ve skalní průrvě ještě odpomohla od trápení jednomu pavoučkovi, ale potom už se věnovala jen sama sobě. Usadila se na nejvyšším místě a rozprostřela do stran své roucho. Zálibně hleděla přes klikatící se horský hřeben se spoustou majestátných hrotů. Tohle je má nejšlechternější podoba, pomyslela si. Zimní hory jako brána věčnosti, hory bez života, a přece prostoupené nesmrtelným duchem. Smrt nenalézala slov k ohromující strnulosti, jež tu vládla. Náhle však zpozorněla, nevěřičně zaostřila zrak na nejbližší bílou pláň. Chtěla věřit, že se jí to jenom zdá.

To, co ji vyvedlo z míry, byl pohyb. Co víc: byl to pohyb živého tvora. Z převěje na převěj tam přeskakoval docela malý, nepatrný pták.

Neohroženě přihopkal až nahoru, a jako by se nechumelilo, pozdravil: „Ahoj, Smrti. Co tady děláš?“

„Copak já,“ užasla Smrt. „Kochám se tu svou krásou. Ale co ty? Kde ty se tu bereš?“

„Ani nevím, co mě sem přivádí,“ švitořil ptáček. „Sluníčko tak krásně svítilo. A potom jsem zahlédl tebe. Asi to mě přilákalo. Dole v nížině všechno bez rozmyslu kosíš. A tady najednou sedíš jenom tak.“

„Ach ano, dole v nížině.“ Smrt se teskně zadívala do dálky, kde se z olovnatého oparu nořily obrysy krajů, jimž vládl člověk. „Taky mě někdy napadne, že už to snad ani nejsem já. Tady nahoře je má sestřička Věčnost vždy se mnou. Podívej!“ Smrt ukázala za sebe. „Vidíš ji vznešeně stát?“

Ptáček pohlédl směrem, kterým Smrt ukazovala. A opravdu, stála tam věčnost. Teď, když uslyšela, že je o ní řeč, přistoupila k sedící Smrti a uchopila ji za ramena.

„Milá věčnosti, jsi moc vysoká,“ pípl bezelstně ptáček. „Moc vysoká, než abych ti viděl do tváře. Pokud z tebe kdy něco vidím, je to nejspíš tvoje roucho. Obklopuje mě od narození a provází v letu. Nikdy nespatřím tvou tvář.“

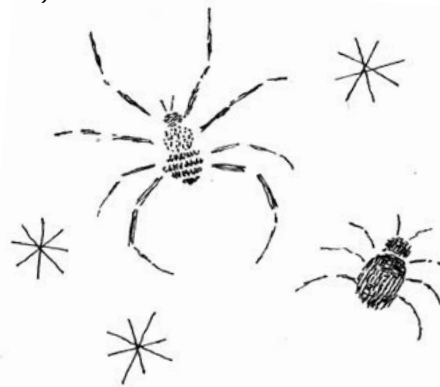
„Což abych tě zvedla v dlani,“ navrhla úskočně Smrt. „Pak bys tvář mé sestry přece jen spatřil.“

„Ne, Smrti, to já nemusím,“ nedal se ptáček nacytat. „Přišel jsem jen na kus řeči. Překvapilo mě, kolik máš času, a chtěl jsem toho využít. Ale s věčností na mě nechod', to je na mě moc složité. Jsem jen obyčejný pták.“

„Tak dobře,“ souhlasila Smrt. A pokynula sestře, aby odstoupila. „Dobře.“ Hovor s ptáčkem ji těšil, měla však i postranní úmysl. „Vím,“ řekla, „že jsi jen pták. A přece jsi byl dost bystrý, abys postřehl, že se tady chovám jinak než dole. Kéž by to postřehli i ti, kteří jednají, jako by má sestra Věčnost byla jejich majetkem. Kéž by to postřehli ti, které z jejich popudu usmrcuji na silnicích, při katastrofách, převratech a válkách. Ti, kteří si dokonce vystačí i beze mne, a tím spíše bez mé sestry, když hubí živé tvory v jedovatých výparech své civilizace, v kyselých deštích, v uměle založených požárech, v ropných skvrnách. Už chápeš, proč se tu pohybuji zvolna a rozvážně? Proč jsem tu usedla a nespěchám pryč? Vždyť já sem utíkám.“

Ptáčkovi bylo Smrti skoro až líto a přemýšlel, jak by ji utěšil. Místo toho mu do zobáku přišla myšlenka, nad níž sám užasl: „Chceš říct, Smrti, že i ty můžeš umřít? Že jsi smrtelná?“

Smrt se musela usmát, co všechno se tenhle titěrný pták neodvážil říct. „Někdy,“ odvětila vlídně, „někdy mi to tak připadá. Byla

doba, kdy si mě i lidé vážili. Báli se mě, ale zároveň mne uctívali. Brali mě jako vysvobození, jako nejvyšší zákon, jako cestu do království mé sestry. Jenomže dnes? Snaží se mě zmocnit, získat do svých služeb. A přitom o mně vědí méně než kdy dřív. Někteří přede mnou strkají hlavu do písku, jiní se mě snaží přehlušit a ještě jiní se ze mne snaží udělat běžnou věc. Padne výstřel a jde se dál.“

Na ptáčka toho začalo být příliš. V hlavě mu hučelo a nebyl schopen slova. I rovnováhu jako by ztrácel.

Smrt ožila, v očích jí náhle zajiskřilo, vzpomněla si na svou postranní myšlenku. „Zatímco sis tu se mnou povídal, promrzla ti křídla i tělo!“ vzkřikla vítězoslavně. „Nedostaneš se od-sud; zmrzneš! Měl sis na mne dát větší pozor. Dovedu být i zlá.“

Avšak sluneční paprsky mezitím zesílily a opřely se do křehkých ptačích křídel. Srdíčko, které se už skoro zastavilo v ledovém objetí smrti, začalo znovu tlouct. Ptáček se narovnal a protřepal si křídla. Chystal se vzlétnout.

Smrti se nejprve zajiskřilo v očích, ale pak sklonila hlavu a zamířila zpátky do údolí. Věděla, že kdo má sílu vydat se k vrcholům, má obvykle i sílu vzdorovat smrti. A neměla dnes chuť s někým se prát.

Opatrný svišť

Konečně přišlo jaro. Jižní svahy se zazelenaly novou travou a kdejakou stružku zaplavila voda. Horské květiny – šafrány a hořce – ozdobily louky modrými ostrůvky květů. Ptáci jásali, myšky vystrkovaly čumáčky z děr, v podvečer bylo možné spatřit starého lišáka na lovu. To všechno na jižních svazích vystavených paprskům slunce. Severní svahy se jen zvolna zbavovaly sněhu.

Sviští rodiny zastihl začátek jara v hlubokých norách uprostřed spánku. Tahle zvláštní zvířátka prospí i polovinu roku. Co jiného jim také ve výškách, kde se zima jen nerada vzdává vlády, zbývá.

V úbočí pod kamenitým sedlem jich nežilo víc než deset rodin. A to byli jediní sviští v celém údolí, jediní široko daleko. Sviští jsou zvířátka plachá, opatrná. Když některý z nich zpozoruje nebezpečí, hlasitě hvízdne, aby se i všichni ostatní stačili ukrýt do děr. Takové hvízdnutí pomáhá proti dravým ptákům, liškám a vlkům. Ne však proti člověku. Člověka, ať už s dobrými, či zlými úmysly, nejednou upozorní právě až varovné hvízdnutí, že se ocitl v blízkosti svišťů.

Z oněch deseti rodin, jež žily v úbočí pod sedlem, jich devět přebývalo nedaleko od sebe, vlastně pospolu. Jen desátá se držela stranou – ve větší výšce a lépe skryta. Otec této rodiny, veliký silný svišť, byl znám svou obezřetností až bázlivostí a také zádumčivou povahou. Však se mu také říkalo bázlivec, morous, anebo jednoduše zbabělec.

Táta bázlivec si však z posměchu nic nedělal. Věděl totiž své. Od malička vštěpoval svým dětem základní pravidlo ze života svišťů: přežít. Večer co večer se k sobě schoulit v bezpečí nory a s pocitem úlevy spát.

Nejinak tomu bylo v zimě. Rodina táty bázlivce pečlivě ucpala vchody do doupěte a všichni se schoulili k sobě: táta, jeho družka, čtyři sviští kluci, dva strýci a teta. Uprostřed podzimu usnuli zaslouženým spánkem – klidným a hlubokým. Jeden druhého se v tom spánku dotýkali huňatými kožíšky. Nahoře nad doupětem mezitím všechno pokryl sníh a nemilosrdný vítr bičoval horské srázy. Ale svišti nevěděli o světě. Teprve jarní tání vneslo do jejich domova trochu neklidu. Tu a tam sebou některý svišť škubl nebo se dokonce převalil. Avšak trvalo ještě několik týdnů, než sníh nadobro zmizel a rostliny se vzpamatovaly z dlouhotrvajícího sevření. V tu dobu se i svišti ve svém doupěti začali probouzet – vedeni neomylným instinktem. Když se všichni probudili, promluvil k nim táta bázlivec vážnou řečí, jako to dělával každý rok:

„Milá rodino, milí hoši – vy, kteří vstupujete do své dospělosti. Vše nasvědčuje tomu, že opět nadešel čas, kdy budeme muset každý den opouštět bezpečí nory a pachtit se za obživou. Stvořitel k nám byl štedrý. Svěřil nám šťavnaté louky plné bylin a trávy. Co je ještě důležitější: pamatoval také na úkryty mezi balvany, které jsme svým důmyslem zdokonalili, takže jsou nyní propojené labyrintem chodeb, v nichž se nevyzná nikdo kromě nás. To je velmi cenné, protože máme mnoho nepřátel a je nás málo. Žije nás tu všeho všudy deset rodin. A žádný jiný výskyt našeho druhu mi není znám. Říkalo se sice, že prapradědeček prapradědečka přišel do

těchto míst z velikého údolí, které se rozkládá za protější horou, ale po pravdě řečeno tomu moc nevěřím. Je poctivější přiznat, že nevíme, kde jsme se tu vzali a proč je nás tak málo. Myslet si, že za horou, kterou vidíme na obzoru, lze najít údolí podobné tomuto, může jen hlupák, který si představuje, že svět je všude takový, jaký jej známe odsud. Prokázat ani vyloučit se to nedá. A tak nezbyvá než se smířit s nevědomostí. Prožijeme krátký život na úbočí tohoto údolí – život plný obav a nebezpečí. Zvlášť vy mladí,“ obrátil se táta na své čtyři syny, „vy moji nezbední potomci, pozorně naslouchejte, jaké nebezpečí na vás čeká. Neboť počínaje zítřkem se budete den po dni střídát na stráži, budete bdít nad životy nás všech. Až se tak stane, pozorně vzhlížejte především k nebi, zda se tam nemihl stín orla či jiného dravce. Pozorně pohlížejte i dolů do údolí a nahoru ke skalám. Naslouchejte též záchvěvům půdy, které může způsobit blížící se liška, vlk, medvěd nebo člověk. Při sebemenším podezření hvízdněte na poplach. Je lepší opustit chutné sousto než padnout za oběť nepříteli. Mějte to na paměti každý den svého života. A zejména až budete držet stráž.“

V úkrytu se rozhostilo stísnující ticho. Nikdo se neodvažoval ani pomyslet, že již zítra budou muset vylézt na louku zalitou jarním sluncem; na louku plnou nebezpečí. A ještě před chvílí se tolik těšili. Jen nejmenší z kluků si neodpustil otázku: „Ale táto, říkal jsi přece, že Stvořitel k nám byl štědrý. Tak proč pořád musíme mít strach?“

Táta se však odpovědi vyhnul. „Vyčkej několik dní,“ řekl. „Potom ti odpovím. Nebo vše pochopíš sám.“

NA DRUHÝ DEN SVIŠTI ODHRABALI VÝCHOD Z NORY a oslnění jarním sluncem se dali do pastvy. Stráž měl nejprve největší ze synů – sádelnatý tloušťík, nepříliš bystrý. Odjakživa bylo jeho hlavním cílem vyhnout se potíží a zalíbit se. Jestli se tátovi bude zdát, že nejsem dost pozorný,

uvažoval, nechá mě hlídat znova. Budu raději hvízdát častěji než méně. Nejjednodušší bude hvízdát pořád.

Jak si usmyslel, tak také učinil. Sotva strčil do úst chutné sousto, už hvízdnu na poplach. Už se schoval v díře, už sousto v klidu rozžvýkal. Už se ukázalo, že poplach byl planý a všichni se vrátili na pastvu. A tak až do večera pořád dokola.

Po západu slunce se utrmácení svišti vrátili do bezpečí nory. Nožičky je bolely od neustálého schovávání. Nikdo nic neřekl, ale všichni měli zlost a hlad.

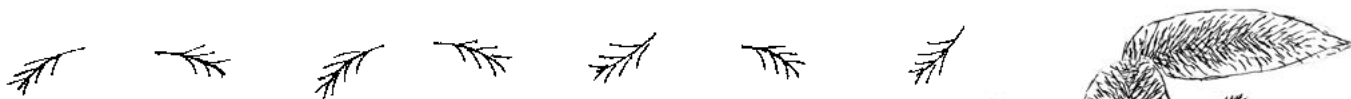
Ráno se na stráž postavil druhý největší z kluků – lenoch a darebák. Co si budu honit kožich, pomyslel si. Stejně se nic nestane. Za celý minulý rok tudy neprošel jediný vlk. A orla prý nikdo neviděl už dva roky. V klidu se nažereme a půjdeme spát.

Jak přemýšlel, tak se také zařídil. Uvelebil se na vyvýšeném místě a pustil se do spásání šťavnatého trsu bylinek. Žral a žral, spokojeně pomlaskával, nekoukal nalevo napravo. V poklidu uběhlo dopoledne, aniž se cokoliv stalo, a vše nasvědčovalo tomu, že odpoledne tomu nebude jinak. Když tu náhle se ozval ostrý pronikavý hvízd táty bázlivce. Synek nechápal, co se děje. Já jsem přece na stráž, kroutil hlavou, a ne táta. Vtom se však před ním objevila tlama statného lišáka. Darebnému synkovi se úlekem zatočila hlava. Na útěk bylo pozdě. Lišákovy tesáky ho uchopily pod krkem, strašlivě to zabořilo. Potom se rozhostila tma.

Neveselý byl pro sviště zbytek dne. Táta převzal stráž a večer se všichni zbylí sešli v noře. Nikdo neřekl ani slovo. Bylo jim do pláče a měli strach.

Teprve ráno táta sebral sílu a promluvil: „Každý jsme strůjcem svého osudu. My svišti si nemůžeme dovolit nepozornost ani útlocit. Je tady nový den a s ním nové nebezpečí. Ty, milý synu,“ obrátil se ke třetímu strážci v pořadí, „se pouč z chyby svého bratra a buď obezřetný. Liška si teď myslí, že tu má snadnou kořist, a dříve či později se vrátí. Možná sem

přivede i další lišky. Buď tedy pozorný, důvěřuj svým smyslům. A varuj nás.“

Synek – poněkud pohublý, průměrně chytrý, zato však zodpovědný – se ujal svého úkolu. Sotva ukousl travičku, už pohlížel k nebi i po svahu dolů. Několikrát se mu zdálo, že ucítil zachvění půdy, a hvízdnul. Jindy se z nedaleké skály zřítíl kámen. I to byl důvod k útěku. Vždyť liška se může objevit nenadále. Potom bude každá vteřina drahá.

Čtvrtý z bratrů – nejmenší a zároveň nejbystřejší – ten, který se často všetečně ptal, se pásl nedaleko otce a po očku ho sledoval. To by mě teda vážně zajímalo, mudroval v duchu, kdy se dovím, jak je to s tou Stvořitelovou štedrostí. Jestli mi dnes večer neodpovíš, znovu se tě zeptám.

Nikdo tentokrát nepřišel o život ani se neudálo nic nepatřičného, a tak se sviští rodina sešla opět večer v noře. Všichni byli nasycení a v dobré náladě, jen syn, který měl stráž, se klepal po celém těle z prožitého napětí.

„Nic si z toho nedělej,“ utěšil ho nečekaně táta, „právě tak to s námi musí být. Trápíme se tam nahoře den co den, abychom si naplnili břítška trochou chutných bylin a trávy. Skoro by se zdálo, že to nestojí za to. Ale potom se sejdem tady – v bezpečné temné noře – a svět jako by patřil jenom nám. Stvořitel k nám byl štědrý, neboť nám dovolil, abychom mu byli ze všech tvorů nejbliže. Večer co večer zalézáme do hlubin země, které jsou nepochybně i jeho příbytkem. Vždyť co má ze života pták plachtící ve výšce? Jak nezměrné musí být jeho utrpení, nemůže-li se Stvořiteli přiblížit tak jako my. Co mají ze života všichni tvorové žijící na povrchu zemském, když pro ně země zůstává uzavřena? Radujme se, neboť jsme byli vyvoleni mezi všemi. Po nelehkém dni se nám dostává spánku ve Stvořitelově blízkosti. Dobrou noc, děti moje. Ať se vám něco krásného zdá.“

Zanedlouho se doupátkem rozléhalo spokojené oddechování svištích spáčů. Jen nejmenší syn nespal. Myslel na bratra, který přišel o život v zabíjäckých tlapách lišky. Přemýšlel též o otcových slovech. Byl dojat otcovým přesvědčením, přece však pochyboval. Proč by měl Stvořitel přebývat jen v hloubce země? Proč by se s ním nemohl setkat i pták plachtící ve výšce? Nebo třeba i svišť pasoucí se na louce za slunečního svitu? A dokonce lišák – úhlavní nepřítel. Proč by Stvořitel nemohl přebývat v celých horách?

Svišť přemýšlel dlouhé hodiny a k ránu se v jeho hlavě zrodilo rozhodnutí: Splní svůj úkol na stráži, to ano. Ale potom odejde, najde si družku a vychová s ní děti podle svých představ. Odejde, ano odejde. Usadí se někde dál.

Pak konečně usnul. Zdálo se mu o zelené trávě a modré obloze, o útulné noře v údolí, které se nejspíš nachází za nejbližším kopcem, a které brzy osídlí. Těšil se, že bude první. Netušil, že tam svišti už dávno žijí. A že čím víc ze světa pozná, tím méně si bude jistý, že už všechno zná. Bude se muset ještě hodně učit. Zatím ale ať klidně spí.

